

LOIMAAN KAUPUNGIN OSALLISTAMISOHJELMA 2022-2025

"Kaikki hallinto saa oikeutuksensa kansalaisiltaan."

Johtoryhmä 26.10.2021

Kaupunginhallitus 20.12.2021

J. R-J. 10/2021

SISÄLLYSLUETTELO

1. Mitä on osallisuus	3
1.1. Osallisuuden muodot.....	6
1.2. Osallistamisen periaatteet	7
1.3. Osallisuuden tarve ja sen toteuttaminen eri menetelmineen	7
1.4. Osallistamisen hyödyt ja päämäärät.....	8
1.5. Osallisuuden arviointi	8
2. Loimaan kaupungin osallistamispyrkimykset nyt ja tulevaisuudessa	10
LIITTEET	12
Liite 1. Osallistamisen muistilista	12
LIITE 2: Osallistaminen ja sen tarve menetelmineen ns. Akaan mallin mukaisesti.....	13
Liite 3: Tämänhetkisen osallisuuden arviointi (Swot) eli nykytila-analyysi.....	14
Liite 4: Esimerkkinä Turun kaupungin osallisuuden ja osallistamisen kokonaiskuva.	15
Liite 5. Osallistamiseen liittyvää yleistä termistöä	16

1. Mitä on osallisuus

Demokratian edustuksellisuutta täydentämään on 1990-luvulta lähtien kehitetty erilaisia suoran osallistumisen käytäntöjä, joiden kautta kuntalaiset ovat voineet merkittävämminkin vaikuttaa itseään koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää kansalaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Suomen perustuslakiin (14 §) on kirjattu kansalaisten oikeus saada tietoa heitä koskevista asioista sekä oikeus lausua omat näkemyksensä niistä.

Kuntalain (410/2015) 22 §:n mukaan kaupunginvaltuuston on huolehdittava siitä, että kunnan asukkailla ja palveluiden käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

”Kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Valtuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä.

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti:

- 1) järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä kuntalaisraateja;*
- 2) selvittämällä asukkaiden ja kunnassa säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti asuvien tai oleskelevien palvelujen käyttäjien mielipiteitä ennen päätöksentekoa;*
- 3) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin;*
- 4) järjestämällä mahdollisuuksia osallistua kunnan talouden suunnitteluun;*
- 5) suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa;*
- 6) tukemalla asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.”*

Kaupunginvaltuusto asettaa tavoitteet kaupunkistrategian ja talousarvion tasolla sekä edellyttää tavoitteiden seurantaan. Kaupunginhallitus hyväksyy osallistamisohjelman ja huomioi sen myös käyttösuunnitelman tasolla. Kaupunginjohtajan johdolla palvelualuejohtajat suunnittelevat tavoiteasetannan kautta sekä ohjaavat osallisuuden toteutumista omilla palvelualoillaan sekä määrittävät talousarviota suunnitellessaan ja toteuttaessaan käytettävissä olevia resursseja osallistamisen toteuttamiseksi. Osallistaminen on mahdollista sisällyttää osaksi päätöksentekokoelinten yhteistä vuosikelloa.

Kunta voi kuitenkin vapaasti päättää siitä, että miten se tämän edellä mainitun velvollisuutensa käytännössä toteuttaa. Kuntalaisille on tarjottava erilaisia tapoja osallistua ja vaikuttaa ja heitä on kannustettava aktiivisuuteen ja osallistumiseen. Loimaalaisilta

löytyy kykyä ja tahtoa vaikuttaa heitä koskevien asioiden valmisteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen.

Osallisuus on kuntalaisten mahdollisuus vaikuttaa kunnan tarjoamien palveluiden saatavuuteen ja laatuun. Osallisuus on myös yhteistyötä yli rajojen käsittäen kuntalaiset, sidosryhmät ja kuntatyöntekijät. Osallisuus lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja edesauttaa sitoutumista yhteisiin asioihin. Kuntalaisen osallistuminen kunnan toimintaan edellyttää, että hänellä on käytettävissään riittävästi ajantasaista tietoa ja että se on ymmärrettävässä muodossa. Lisäksi kunnan toiminnan ja päätöksenteon tulee olla avointa, kunnan yleisenä toimintatapana on osallistaminen ja osallisuuden edistäminen sekä kuntalainen kokee, että hän on aidosti kiinnostunut osallistumaan kaupungin tarjoamiin eri vaikuttamismahdollisuuksiin.

Lapset ja nuoret ovat tärkeä osa kuntalaisten osallistamisen edistämistä. Mitä paremmin erilaiset vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet juurrutetaan lapsiin, sitä todennäköisemmin he pyrkivät vaikuttamaan oman kuntansa asioihin myös myöhemmin elämänsä aikana. Kansainvälinen YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artikla sisältää perustan lasten ja nuorten osallisuudelle.

”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.”

Erilaiset alueelliset toimielimet ja niiden asettaminen ovat yksi varsin tehokas keino lisätä kuntalaisten osallistumista yhteisten asioiden hoitoon. Alueellisista toimielimistä säädetään myös kuntalain 36 §:ssä.

”Valtuusto voi asettaa alueellisia lautakuntia tai johtokuntia edistämään kunnan osa-alueen asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksia. Valtuusto voi päättää, että alueellisen toimielimen jäsenet tai osa jäsenistä valitaan kunnan asianomaisen osa-alueen asukkaiden esityksestä.

Alueellisen toimielimen tehtävänä on kunnan päätöksentekoon vaikuttaminen sekä kunnan osa-alueen kehittäminen. Alueelliselle toimielimelle tulee varata mahdollisuus lausunnon antamiseen kuntastrategian sekä talousarvion ja -suunnitelman valmistelussa sekä asioissa, joiden ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus kunnan asukkaiden ja palvelun käyttäjien elinympäristöön, työntekoon tai muihin oloihin.

Alueellisen toimielimen muista tehtävistä ja toimivallasta määrätään hallintosäännössä.”

Lain velvoittamia vaikuttamistoimielimiä kunnissa puolestaan ovat nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto.

Osallistaminen on strateginen päätös ja sen tueksi tarvitaan koko kaupunkiorganisaation tuki. Tavoitteena on osallistumisen ja vaikuttamisen vahvistaminen (kuntalaki 22 §) sekä viestinnän ja vuorovaikutuksen lisääminen (kuntalaki 29 §). Uudet viestintävälineet ja -alustat ovat lähentäneet eri palveluorganisaatioita ja asukkaita. Lisäksi palveluorganisaatiot ovat parantaneet vuorovaikutustaan asukkaiden kanssa ja asukkaiden järjestämät erilaiset tapahtumat ja kampanjat lisääntyvät koko ajan uusiin viestintäalustoihin tukeutuen.

Erityistavoitteena on se, että Loimaan kaupungissa on jatkossakin aktiivisia ja osallistuvia asukkaita ja yrittäjiä. Tavoite pohjautuu voimassa olevaan Loimaan strategiaan 2019-2021, jossa osallisuus on terminä keskeisessä roolissa läpi koko asiakirjan ja siinä todetaankin muun muassa, että ”Loimaa on yhtenäinen ja osallistava”, ”Pitovoimamme rakentuu rohkeasta tulevaisuuteen katsovasta ja osallistavasta ilmapiiristä”, ”Kehitämme uusia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lähidemokratian toteuttamiseksi”, ”Kannustamme loimaalaisia osallistumaan hyvinvointia edistäviin harrastuksiin ja tuemme yhdistyksiä ja järjestöjä järjestämään yhdessä kaupungin kanssa hyvinvoinnin tukiverkoston” sekä ”Kokeilemme rohkeasti uusia ja osallistavia toimintatapoja ja välineitä elämisen laadun sekä hyvinvoinnin parantamiseksi”.

Kansalaisosallistumisen vaikutus päätökseen lisääntyy 					
	Tiedotus	Konsultointi	Osallistaminen	Yhteistyö	Päätösvallan delegointi
Kansalaisen rooli	Tiedon vastaanottaja Kansalainen saa tietoa käsiteltävistä kysymyksistä, päätösvaihtoehdoista ja ratkaisumahdollisuuksista.	Palautteen antaja Kansalainen kertoo mielipiteensä ja näkemyksensä jonkin palauttekanavan avulla.	Osallistuja Kansalainen ottaa suoraan osaa valmisteluun.	Yhteistyökumppani Kansalainen tuo omat ideansa, ehdotuksensa ja neuvonsa valmisteluprosessiin sen alusta alkaen.	Päätöksen tekijä Kansalaiset tekevät lopullisen valinnan eri päätösvaihtoehtojen välillä.
Toiminnan tarkoitus	Viestiä, jakaa tietoa ja sitä kautta lisätä ymmärrystä ja tietoisuutta kaupungin työstä.	Kerätä palautetta vallitsevista olosuhteista ja päätöksistä valmistelun tueksi.	Pitää kansalaisnäkökulma mukana läpi valmisteluprosessin.	Kehittää ja määrittellä vaihtoehtoja sekä tunnistaa ja valita parhaat ratkaisut yhdessä.	Voimaannuttaa, tukea toimijuutta ja jakaa päätösvaltaa.

Taulukko on sovellettu versio International Association for Public Participation -järjestön luomasta Kansalaisosallistumisen spektristä, jota hyödynnetään myös osallistumistutkimuksessa. www.iap2.org/page/pillars

Osallistumisen lisäksi viestintä on tärkeä osa osallistamista ja sen onnistumista, mikä on huomioitu lainsäädännön tasolla myös kuntalain 29 §:ssä.

”Kunnan toiminnasta on tiedotettava asukkaille, palvelujen käyttäjille, järjestöille ja muille yhteisöille. Kunnan tulee antaa riittävästi tietoja kunnan järjestämistä palveluista, taloudesta, kunnassa valmistuksessa olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja

päätösten vaikutuksista. Kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Kunnan on huolehdittava, että toimielinten käsittelyyn tulevien asioiden valmistelusta annetaan esityslistan valmistuttua yleisen tiedonsaannin kannalta tarpeellisia tietoja yleisessä tietoverkossa. Kunnan on verkkoviestinnässään huolehdittava, että salassa pidettäviä tietoja ei viedä yleiseen tietoverkkoon ja että yksityisyyden suoja henkilötietojen käsittelyssä toteutuu.

Viestinnässä on käytettävä selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja otettava huomioon kunnan eri asukasryhmien tarpeet.”

Tässä Loimaan kaupungin ensimmäisessä osallistamishjelmassa 2022-2025 esitellään erilaisia keinoja osallistaa ja kehittää yhteisöllistä Loimaata kuntalaisen ja kuntaorganisaation näkökulmasta.

1.1. Osallisuuden muodot

Sisäministeriön osallisuushankkeessa osallisuus on jaettu neljään eri osaan, joita ovat tieto-, suunnittelu-, päätös- ja toimintaosallisuus (Valtioneuvosto 2002; kuntalaki 22 §). Tämä edellä mainittu jako on nykyään käytössä myös monissa kunnissa, kun tarkastellaan osallisuutta ja sen eri muotoja:

- A. Tieto-osallisuus: Asukkaalla on oikeus saada ja tuottaa tietoa. Esimerkiksi julkiset esityslistat ja pöytäkirjat, demokratiakasvatus, kaupunginvaltuuston kokousten striimatut lähetykset, kirjaamo, kuulutukset, palautekanava (palaute- ja arviointijärjestelmän kehittäminen), sosiaalinen media, tiedotteet.
- B. Suunnitteluosallisuus: Asukas osallistuu itseään ja asuinympäristöään koskevan toiminnan ja palvelujen suunnitteluun. Esimerkiksi asuinalue- ja asukasraadit, blogit, erilaiset kyselyt, hyvinvointisuunnitelmat, kaavoitustilaisuudet, kuntalaisaloitteet, nuorisovaltuusto, oppilaskunnat, strategian laadinta, työpajat, vanhus- ja vammaisneuvostot, yhdistysyhteistyö, vaikutusten arviointi osana valmistelua ja päätöksentekoa.
- C. Päätösosallisuus: Asukas osallistuu itseään tai kuntaa koskevaan päätöksenteon valmisteluun ja päätöksentekoon. Asukkaalle tulee mahdollistaa osallistuminen palveluiden käyttäjän roolissa. Esimerkiksi kansanäänestykset, kuulemistilaisuudet, luottamushenkilöt, nuorisovaltuuston edustajat, osallistava budjetointi (talouden ja demokratian yhdistäminen asukkaat huomioiden kunnan taloudellisista resursseista päätettäessä), päättäjätapaamiset, vaalit (erityisesti kuntavaalit ja aluevaalit).
- D. Toimintaosallisuus: Asukkaan omaa toimintaa ja konkreettista osallistumista omassa lähiympäristössään. Esimerkiksi asukas-/kylä-/vanhempainillat, addressit, avustukset, erilaiset kohtaamispaikat (kirjastot, nuorisotilat), kolmas sektori, talkoot,

oikaisuvaatimukset, tapahtumat, valitukset, vapaaehtoistyö, yrittäjien aamukahvit, yhdistystoiminta.

1.2. Osallistamisen periaatteet

Osallistamisen periaatteista puhuttaessa ne voidaan jakaa esimerkiksi seuraavalla tavalla:

- A. Osallistamisen lähtökohtana ovat aidot kohtaamiset.
- B. Osallistaminen sisältyy luontaisesti kaupungin eri prosesseihin.
- C. Osallistaminen on siihen liittyvien erilaisten tapojen luomista, ylläpitämistä ja kehittämistä.
- D. Osallistamiseen prosessina sisältyy kuntalaisten ja kuntaorganisaatioon kuuluvien kuunteleminen ja kysyminen. Aito palautteiden huomioiminen ja jokaiseen palautteeseen asiallisesti vastaaminen.
- E. Osallistamisen tavoitteista kerrotaan julkisesti avoimen hallinnon periaatteen mukaisesti prosessin ollessa sen kaikissa eri vaiheissaan riittävän läpinäkyvää. Avoimeen viestintään panostetaan.
- F. Osallisuuteen kannustaminen.
- G. Osallistamisen peruskivenä asiakaslähtöiset palvelut.
- H. Osallistaminen huomioi aidosti erilaiset erityisryhmät ja heidän palvelutarpeensa.

1.3. Osallisuuden tarve ja sen toteuttaminen eri menetelmineen

Osallisuudelle ja kuntalaisten osallistamiselle on yleinen ja yhä kasvava tarve, joka pohjautuu niistä saatuihin hyötyihin. Nykytila-analyysi (swot) on tärkeä toimenpide osallisuuden tarpeen alkukartoituksessa (kts. liite 3).

Kartoituksen jälkeen osallisuuden täysipainoiseksi toteuttamiseksi on olemassa useita eri menetelmiä (kts. liite 2). Osallisuuden toteuttaminen on esimerkiksi asioiden kattava valmistelu ja näkyväksi tekemistä, asukkaiden aktivoimista ja kuulemista sekä heille vastaamista, mahdollisuuksien antamista ja muutoksen aikaansaamista, palvelu-alarajat ylittävää, tarpeisiin vastaamista, yhdessä tekemistä sekä ennen kaikkea vuoro-vaikutusta. Käytännön toimista osallistamisen edistämisen osalta vastaavat kaupunginvaltuuston, -hallituksen ja johtoryhmän ohjeistuksen alaisuudessa eri palvelu-alarajat.

1.4. Osallistamisen hyödyt ja päämäärät

Osallistamisen hyödyiksi voidaan kaupungin näkökulmasta todeta esimerkiksi seuraavia asioita: annamme kuntalaisten odottamaa ja aikaisempaa parempaa palvelua, huomioimme henkilökunnan ja sen tarpeet, hyödynnämme osaamispotentiaalia, kekeilemme uusia toimintamalleja, mahdollistamme tosiasiallisen kuntalaisvaikuttamisen, saamme uusia ideoita, tulemme osaksi kuntayhteisöä ja sitoudumme sekä mahdollistamme yhteisöllisyyden kehittymisen.

Osallistamisen päämääräksi voidaan nähdä kokonaisvaltainen tapa tarkastella valmisteltavia ja päätettäviä asioita (ns. vastuullinen johtaminen), aloitekyky ja innovatiivisuus sekä kaikkien toimijoiden huomioiminen ja mahdollisuuksien mukaan osallistaminen, toimiva yhdistys- ja järjestöyhteistyö huomioiden koko olemassa oleva kolmas sektori sekä aktiivinen tiedottaminen palveluista niihin liittyvine uudistuksineen. Lisäksi sähköisten palveluiden huomioiminen ja niiden potentiaalinen tunnistaminen on yhä merkittävämmässä roolissa osallistamisen saralla.

Onnistuneen osallistamisen lopputuloksena Loimaan kaupunki tekee juuri niitä asioita, joita kaupunkilaiset toivovat ja kokevat itselleen ja yhteisölleen tarpeelliseksi.

1.5. Osallisuuden arviointi

Osallisuutta voidaan arvioida ainakin kahdella eri tasolla:

A. Toiminnan tason arviointi

Onko havaittavissa merkkejä osallistumisesta? Vastataanko kyselyihin, osallistutaanko asukas-/alue-/kyläiltoihin, käydäänkö eri keskustelufoorumeissa vilkasta ja asiallista keskustelua?

B. Vaikuttavuuden tason arviointi

Millä tavalla ja miten usein osallistamisesta saadut tulokset on viety käytäntöön?

Osallisuuden arvioinnin mittareina voivat toimia esimerkiksi kuntaan saapuva yleinen tai palvelualakohtainen asiakaspalautte, kyselyissä esiinnoitettava kunnan eri alueiden eriytymiskehitys, kuntalaisten tosiasiallinen ja koettu elämänlaatu, lasten ja nuorten harrastuksiin osallistumisten määrät, osallistavan budjetoinnin ehdotusten määrä ja niiden äänestysprosentit, tutkimuksiin pohjautuvat väestöryhmittäiset hyvinvointierot,

yksinäisyyden kokeminen eri ikä- ja väestöryhmissä sekä yleinen äänestysaktiivisuus alue- ja kuntavaaleissa.

Kuntalaisten osallistumisen arviointia auttaa Suomen Kuntaliiton julkaisun ”Opas kuntalaisten osallistumisen arviointiin” -julkaisun sisältämät erilaiset arviointimittarit, josta löytyy lisätietoja alla olevan linkin kautta:

<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2020/2059-opas-kuntalaisten-osallistumisen-arviointiin>

2. Loimaan kaupungin osallistamisyrittämykset nyt ja tulevaisuudessa

Loimaan kaupungin talousarviossa (2022) on otettu kantaa osallistamisyrittämyksiin muun muassa seuraavasti:

- Valmistellaan kuntalakiin sekä ja kaupungin omiin toimintatapoihin perustuvat osallistamista, osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksia koskevat menettelytavat.
- Seuranta, arviointi ja raportointi vuosittain osana osavuosikatsauksia ja toimintakertomusta.
- Osallistamisen, osallistumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien toimivuuden itsearviointi sekä palaute osana asukaskyselyitä.
- Järjestetään osallistamistilaisuuksia mm: hyvinvointialueiden uudistuksen 2023 valmistelu; talousarvion valmistelu; osallistuva budjetointi; palvelualojen merkittäviin palveluiden muutos- ja kehittämistoimienpiteisiin sekä niiden valmisteluun liittyvät osallistamistilaisuudet; yritys- ja asukaskyselyt.
- Työllisyyspalvelut toteuttavat asiakastyytyväisyyskyselyjä säännöllisesti.
- Yrityksiä ja laajemminkin asukkaita tullaan osallistamaan avoimeen vuoropuheluun mm. E&K-aamukahveilla.
- Merkittävien muutosten osalta selvitetään kuntalaisten mielipiteitä erityisesti kunkin palvelun asiakasryhmän osalta esimerkiksi vammaisneuvoston kokouksissa. Järjestetään tarvittaessa keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia.
- Viranhaltijat vierailevat pyydettyäessä yhdistysten ym. tilaisuuksissa kertomassa ajankohtaisista asioista.
- Varhaiskasvatussuunnitelmia ja esiopetuksen opetussuunnitelmia uudistettaessa osallistetaan huoltajia ja lapsia suunnitelmien valmisteluvaiheessa. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan vuosittain asiakastyytyväisyyskyselyjä, joiden tuloksia hyödynnetään palvelujen ja toimintojen kehittämisessä.
- Erityisesti päätöksillä, joilla on merkittäviä vaikutuksia kuntalaisiin ja ne koskevat palvelujen toteuttamistapaa tai laajuutta (esim. palveluverkkoon liittyvät muutokset), tehdään laajempi vaikutusten ennakoarviointi.
- Merkittävistä rakenteellisista yms. muutossuunnitelmista (esim. kouluverkko) järjestetään keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia. Samoin esimerkiksi opetussuunnitelmia uudistettaessa osallistetaan huoltajia ja oppilaita suunnitelman valmisteluvaiheessa. Perusopetuksessa oppilailta ja huoltajilta on mahdollisuus vaikuttaa koulun toimintoihin ja ajankohtaisiin asioihin mm. oppilaskunnan ja vanhempainyhdistysten kautta. Perusopetuksessa toteutetaan säännöllisesti asiakastyytyväisyys- yms. -kyselyjä.
- Vapaa-aikapalveluissa toteutetaan säännöllisesti erilaisia asiakastyytyväisyyskyselyjä. Seurojen ja yhdistysten kanssa käytävä vuoropuhelu on säännöllistä.

- Nuorten osallisuuden ja nuorten asioiden edistäjänä Loimaalla toimii nuorisovaltuusto. Se on loimaalaisten nuorten vaikuttajaelin, joka pyrkii edistämään loimaalaisille nuorille tärkeitä asioita, parantamaan loimaalaisten nuorten viihtyvyyttä, osallistumaan kunnallisten luottamuselinten toimintaan ja samalla oppimaan kunnallista päätöksentekoa ja demokratiaa. Nuorisoparlamentin (joka 3. vuosi) tavoitteena on kuulla nuoria oman kotiseudun palveluiden ja elinympäristöjen kehittämiseksi. Nuorisoparlamentti toimii demokratiakasvatuksen välineenä, nuorten osallisuuden, aktiivisuuden ja vaikuttamisen tukena. Nuorisotalojen talotoimikunnat vaikuttavat nuorisotalojen sisällön kehittämiseen, sekä päättävät osaltaan nuorisotilaan suunnattujen toimintabudjetin käytöstä. Talotoimikunnat tukevat nuorten osallisuutta ja mahdollistavat nuorten kuulemisen heidän lähiyhteisöissään.
- Erikseen määritetyillä asukas- ja palvelutaso kyselyillä kartoitetaan kaupunkilaisten tyytyväisyys palveluiden riittävyteen, laajuuteen sekä laatuun. Erialaisten asukas- ja asiakastapaamisten myötä kerätään myös tietoa päätöksen teon tueksi.

LIITTEET

Liite 1. Osallistamisen muistilista

A. Tarkasta lähtötilanne ja tavoitteet

- Tunnista osallistamisen aihe ja ajankohta.
- Huomaa kuntakentältä tulevat ideat.
- Tunnista kuntalaisille tärkeitä asioita.

B. Suunnittele

- Valitse osallistamistapa.
- Käytä olemassa olevia työkaluja (esimerkiksi kaupungin palautekanava, webropol -kyselyt, asukas-/kylä-/kaupunginosat ym.)
- Valitse kohderyhmä ja tunnista keinot tavoittaa heidät mahdollisimman kattavasti.
- Määrittele tavoitteet.

C. Osallista

- Toteuta laatimasi suunnitelma.
- Käytä kyselyjä, tilaisuuksia, äänestyksiä ja talkoita.

D. Hyödynnä

- Sovella tuloksia ennakkoluulottomasti käytäntöön.
- Kokeile erilaisia keinoja rohkeasti.

E. Kerro

- Viesti avoimesti miten kävi – vaikka olisi sujunut hieman huonostikin.
- Tuo ylpeästi esiin onnistumiset.
- Jaa kokemuksesi laajasti muille.
- Puhu selkokieltä ja unohda virkamieskieli.

LIITE 2: Osallistaminen ja sen tarve menetelmineen ns. Akaan mallin mukaisesti.

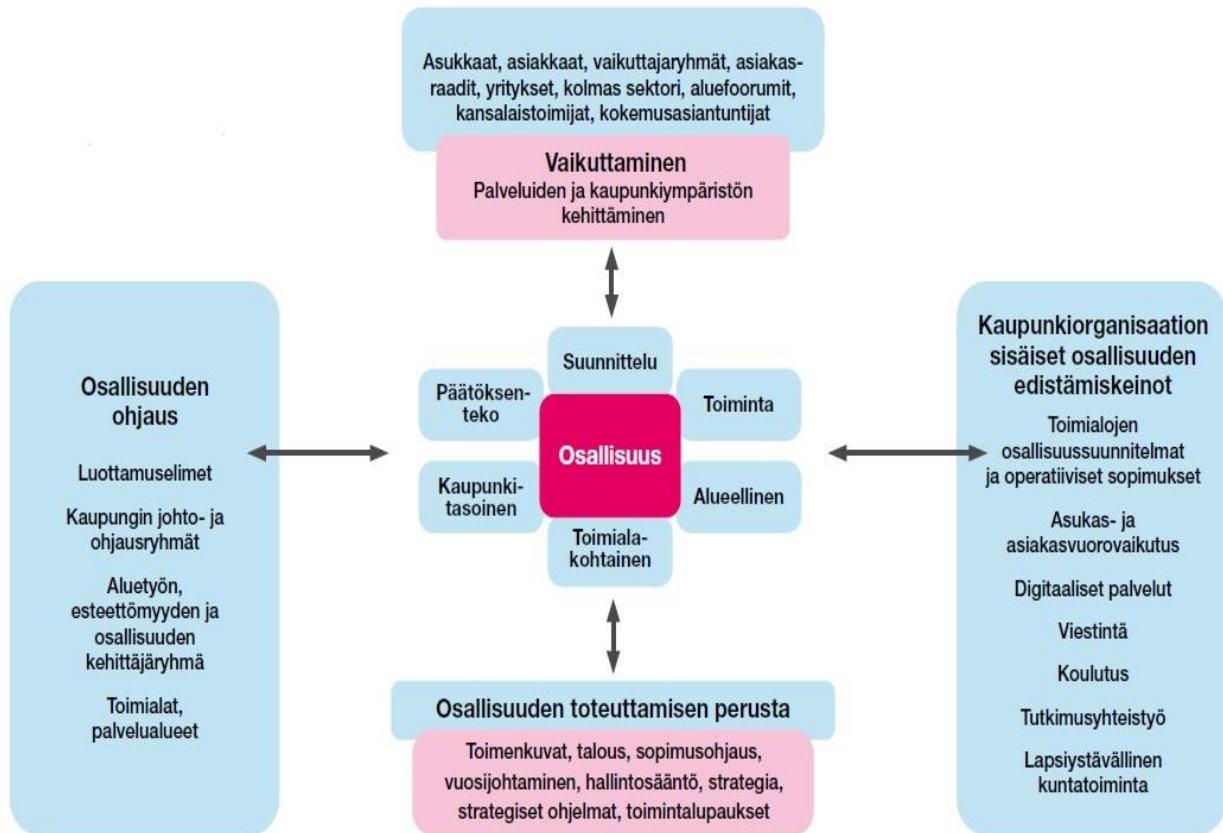
Osallistamisen tarve	Menetelmä	Kuka / Mitä / Missä
Hankesuunnitelma, kehittämishanke, kehittämisehdotus, kunnan yleinen kehittäminen, tulevaisuuden näkymät, strategiat ja ohjelmat	avoin ja oikea-aikainen tiedottaminen	verkossa, sanomalehdissä, sosiaalisessa mediassa yleisesti; sähköposti tai kirjallinen tiedote palvelun käyttäjille
	keskustelu- tai asukastilaisuus; suullinen ja kirjallinen palaute; live- tai verkkotapaaminen	esim. hankesuunnittelun yhteydessä: tietty selkeä aihekokonaisuus, asiantuntijapuheenvuorot, vetäjä; yksityiset kuntalaiset, yhdistykset, järjestöt, seurat
	kuntalaisfoorumi / avoin keskustelutilaisuus / infotilaisuus	luottamushenkilöt ja kaupungin johto mukana, selkeä aihe, asiantuntijapuheenvuorot, vetäjä; yksityiset kuntalaiset, yhdistykset, järjestöt, seurat
	osallistava budjetointi	ehdotukset kuntalaisilta (sis. kyselyt, keskustelu- tai asukastilaisuus)
	kysely verkossa	rajattu aihe, laaja palvelunkäyttäjäjoukko
	lausunto	www.otakantaa.fi
	äänestys verkossa, sosiaalisessa mediassa, sovelluksella	vapaasti vastattavissa, laaja palvelunkäyttäjäjoukko
	äänestys(linkki) sähköpostilla	rajattu käyttäjäjoukko
kilpailu	linkki verkkosivulla, sosiaalisessa mediassa	

Osallistamisen tarve	Menetelmä	Kuka / Mitä / Missä
Asiakastyytyväisyys	kysely verkossa	vapaasti vastattavissa, laaja palvelunkäyttäjäjoukko
	kysely(linkki) sähköpostilla	rajattu käyttäjäjoukko (esim. koululaiset ja vanhemmat Wilman kautta)
	kysely paperilomakkeella, selkokielen kysely	rajattu käyttäjäjoukko; käyttäjät, joilla ei ole tietoteknisiä välineitä ja/tai osaamista
	vanhus- ja vammaisneuvosto, puhelinkyselyt, omaisten illat	vanhus- ja vammaispalveluiden käyttäjät
	vanhempainillat	varhaiskasvatus, koulut
Kuntalaisten ideat ja aloitteet	avoin ideointitilaisuus	avoin kutsu / kutsu palvelun käyttäjille
	kuntalaisaloite	www.kuntalaisaloite.fi tai suoraan kaupungin kirjaamoon
	nuorten ideat ja ehdotukset	www.nuortenideat.fi, nuorisovaltuusto
	ikääntyneiden ideat ja ehdotukset	vanhus- ja vammaisneuvosto
	palautelomake	www.loimaa.fi

Liite 3: Osallisuuden arviointi - Swot eli nykytila-analyysi (Huom. malli)

<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strategia tukee kehittämistä • Myönteinen tahtotila osallisuuden kehittämiseen • Valmiita menetelmiä: nuorisovaltuusto, vanhus- ja vammaisneuvosto, lapsiparlamentti, 9-luokkalaisten vaikuttamispäivä • Aiemmin laadittu demokratia- ja osallisuusohjelma • Sopivan kokoinen kunta osallistamiseen • Aktiiviset kylät ja yhdistykset • Viestintään on panostettu (paljon eri välineitä ja resurssia lisätty) 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokonaiskoordinaatio, systemaattisuus ja suunnitelmallisuus eivät ole parhaalla tasolla • Osallistaminen ei ole vielä toimintatapa • Toiminnan sisällössä parantamisen varaa • Palautteiden suunnitelmallisessa hyödyntämisessä on kehitettävää • Vain aktiiviset osallistuvat; miten saadaan passiivisten ääni kuuluviin • Osallistujien ikäjakauma antaa väärän impulssin
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suunnitelmallisuuden tuomat hyödyt – Osallistaminen tavaksi • Alueen yritykset, yhdistykset, kuntalaiset • Neljännen sektorin (pop-up) toimijat • Yhteisöllinen kirjasto mahdollistaa erilaiset osallisuuden muodot • Viestinnän uusia keinoja käyttämällä osallisuutta voidaan edistää • Digitalisaatioon panostaminen • Osallistuvan budjetoinnin käyttö tukee osallistumista ja osallistuminen suunnitteluvaiheessa sitouttaa lopputulokseen • Osallisuuden kehittämisen tuoma hyöty: Parempi toimintakentän ja tarpeiden tuntemus auttaa toimenpiteiden kohdentamisessa 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhdistyksiä, yrityksiä ja kuntalaisia ei saada mukaan • Yhteistyö kunnan sisällä ja eri toimijoiden välillä – ei saada synnytettyä luontevaa toimintatapaa • Näin ei ole totuttu tekemään – mentaliteetti • Maantieteellinen laajuus • Liikaa ja pirstaleisesti – suuret toiveet • Uhkaavasti käyttäytyvät henkilöt • Talouden tasapainottamistarpeet – niukat resurssit estävät kehityksen • Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa laskee edelleen • Yhdistysten jäsenmäärät laskevat; talkoohenki hiipuu

Liite 4: Esimerkkinä Turun kaupungin osallisuuden ja osallistamisen kokonaiskuva.

Liite 5. Osallistamiseen liittyvää yleistä termistöä.

Huono-osaisuus

Huono-osaisuus merkitsee elinolojen, elämäntapojen ja elämisen laadun puutteellisuutta. Se liittyy läheisesti köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Huono-osaisuus voidaan jakaa taloudelliseen huono-osaisuuteen, sosiaaliseen huono-osaisuuteen, työmarkkinoilta, asuntomarkkinoilta ja koulutuksesta syrjäytymiseen.

Inkluusio

Inklusiolla tarkoitetaan pääsyä yhteiskunnan järjestelmiin ja instituutioihin ja sitä pidetään kaikkien modernien yhteiskuntien toimivuuden edellytyksenä. Inklusio, kuten myös "osallistumattomuus" tai "kuulumattomuus" pitävät sisällään jonkinlaisen roolin tai johonkin kuulumisen mahdollisuuden. Inklusio voi tarkoittaa esimerkiksi johonkin kuulumista, jäsenyyttä, osallistumista, huolehtimista, asumista, olemista ym. Laajemmin ajateltuna se voidaan mieltää kaikkien ihmisten osallisuudeksi, jolloin se korostaa sitoutumista yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteisiin sekä kansalaisten oikeuksien ja tarpeiden ymmärtämistä.

Marginalisaatio

Marginalisaatiolla tarkoitetaan useimmiten valtavirran ulkopuolelle jäämisen kokemusta, johon voi myös liittyä eriasteista huono-osaisuutta. Marginalisaatio voidaan liittää esimerkiksi maahanmuuttajuuteen, etnisiin vähemmistöihin, köyhyyteen, pitkäaikaistyöttömyyteen, sosiaalityön asiakkuuteen, mielenterveys- ja päihdeongelmiin tai ylipäätään tavallisista poikkeaviin elämäntapoihin tai -kulkuihin. Marginaalista katsottuna niin sanottu "normaali suomalainen elämä" näyttää toisenlaiselta, joskus mahdottomalta saavuttaa ja jopa poistyvältä. Marginaalisessa asemassa olevan ihmisen elämässä korostuvat vaativa arki yhteiskunnan reunalla sekä yksilön kohtaamat vaihtoehdottomuudet ja kontrollitoimet.

Osallistaminen

Osallistamiseen liittyy ajatus kansalaisesta passiivisena osallistujana, jota kehoitetaan tai vaaditaan osallistumaan joihinkin toimintoihin, esimerkiksi yhteiskunnallisiin hankkeisiin tai muihin toimenpiteisiin.

Osallistuminen

Osallistuminen (engl. participation) on yleisesti käytetty käsite kansalaisten demokraattista roolia koskevassa keskustelussa. Osallistumisen käsitteeseen voidaan liittää kolme ulottuvuutta: sosiaalinen, toiminnallinen ja kansalaisosallistumisen ulottuvuus. Sosiaalinen ulottuvuus kuvaa sitä, että osallistuminen on mahdollista vain silloin kun

toiminnassa on mukana useita ihmisiä. Toiminnallisuus puolestaan liittyy siihen, että osallistuminen on lähtökohtaisesti aktiivista toimintaa. Kolmas ulottuvuus, kansalaisosallistuminen, kuvaa sitä, että osallistuminen nähdään mahdollisuutena yhteisten asioiden hoitamiseen osallistumiselle.

Osallisuus

Osallisuus (engl. inclusion tai social engagement) kuvaa yksilön kiinnittymistä yhteisöön tai mukanaoloon yhteisöllisesti tärkeissä prosesseissa. Osallisuudessa on kysymys kuulumisesta johonkin. Osallisuus merkitsee omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa vaikuttamista asioiden kulkuun ja vastuun ottamista seurauksista. Osallisuus voidaan nähdä syrjäytymisen vastavoimana.

Sosiaalinen deprivatio

Sosiaalinen deprivatio tarkoittaa puutetta, menetystä ja/tai perustarpeiden tyydyttämättä jäämistä eli toimintaresurssien puutteellisuutta ja ongelmien kasautumista. Sosiaalisen deprivatian käsite liittyy läheisesti eriarvoisuusteoreettisiin keskusteluihin.

Sosiaalinen pääoma

Sosiaalisesta pääomasta puhuttaessa puhutaan yhteisöllisyyteen liittyvistä asioista. Se liittyy sosiaalisen yhteisöllisiin piirteisiin, kuten verkostoihin, osallistumiseen ja luottamukseen. Ne helpottavat henkilöiden välistä kanssakäymistä, tehostavat yhteisön ja yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja taloudellista toimintaa. Sosiaalisen pääoman käsitteen taustalla on näkemys, jonka mukaan talouskehitykseen, hyvinvointiin (esimerkiksi osallistamisen kautta vahvistettava ns. terveydenedistämisen aktiivisuus eli ns. TEA-viisari) ja yhteiskuntien suorituskykyyn vaikuttaa fyysisen ja inhimillisen pääoman lisäksi myös sosiaalinen ympäristö.

Sosiaalinen syrjäytyminen

Sosiaalisella syrjäytymisellä kuvataan huono-osaisuuden kasautumista. Syrjäytymisen saattavat laukaista erilaiset sosiaaliset ja taloudelliset riskit, kuten työttömyys tai asunnottomuus.

Vaikuttaminen

Vaikuttamisessa (engl. influence) on kyse muutoksen tai jonkin vaikutuksen aikaansäämisestä. Käsite poikkeaa siten esimerkiksi osallistumisesta. Vaikuttava osallistuminen puolestaan kuvaa tärkeää osallistumiseen liittyvää mielekkyyden vaatimusta: osallistumisen on oltava jollain tavalla vaikuttavaa, että se koetaan mielekkääksi.

Valtaistaminen

Valtaistaminen (engl. empowerment) kuvaa institutionaalisten toimijoiden, kuten hallinnon ja tiedeyhteisön, pyrkimystä parantaa kansalaisten asemaa ja heidän vaikutusmahdollisuuksiaan omaa elämäänsä koskevissa asioissa. Valtaistamisen tarkoituksena on saada sen kohteet täysivaltaisiksi kansalaisiksi tai asukkaiksi, joilla olisi siten mahdollisuus täysipainoisesti osallistua erilaisiin osallisuustoimiin yhteiskunnassa. Heikommassa asemassa olevista ihmisistä puhuttaessa valtaistaminen tulkitaan usein sosiaalityöhön liittyväksi prosessiksi, jossa asiakkaiden tilannetta pyritään parantamaan niin, että he voivat itse tarttua omiin ongelmiinsa ja ryhtyä ratkomaan niitä.

Voimaantuminen

Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä, henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, joka jäsentää ihmisen omia päämääriä, uskoa omiin kykyihin, kontekstiin ja tunteisiin. Voimaantumisen seuraus on vahva sitoutuminen, esimerkiksi yhteisöön, omaan ammatilliseen kehitykseen tai vaikka uuden asian opetteluun. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin, mutta se ei kuitenkaan ole pysyvä tila.

Lähteet:

Tämän osallistamisohjelman laadinnassa on hyödynnetty seuraavien kuntien vastaavallaisia asiakirjoja/ohjelmia: Akaa, Helsinki, Hollola, Kaarina, Loviisa, Loimaan kaupungin muistio osallistamisprosessin valmistelusta vuodelta 2016, Turku.